

مسئولیت اجتماعی و کارآیی بانک ها

حسین راستگویان^۱ ©

کارشناسی ارشد، رشته حسابداری، دانشکده علوم اجتماعی و دانشگاه بین المللی امام خمینی قزوین، قزوین، ایران
(تاریخ دریافت: ۱۵ مرداد ۱۴۰۱؛ تاریخ پذیرش: ۵ دی ۱۴۰۱)

هدف اصلی این تحقیق، بررسی تاثیر شاخص عملکرد اجتماعی بر کارایی بانک ها می باشد. به منظور دسترسی به این هدف یک دوره ۱۰ ساله طی سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ در نظر گرفته شد که نهایتاً ۱۹ بانک به عنوان جامعه مورد مطالعه انتخاب شدند. متغیر مستقل این تحقیق، شاخص عملکرد اجتماعی بانکها میباشد. و به منظور تدوین چک لیست شاخص عملکرد اجتماعی از روش فرا ترکیب استفاده گردید. سپس برای سنجش مقدار شاخص عملکرد اجتماعی از روش تحلیل محتوا با رویکرد شاخص (تعداد اقلام افشاء شده بر تعداد کل اقلام قابل افشاء) استفاده شده است. همچنین متغیر وابسته، کارایی بانک ها میباشد. روش آماری مورد استفاده جهت آزمون فرضیه مطرح شده در پژوهش " دادههای پانل " است. نتایج حاصل از تحقیق نشان می دهد بین شاخص عملکرد اجتماعی و کارایی بانک رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. یعنی هر چه به شاخص عملکرد اجتماعی در بانک ها توجه و برای عملیاتی کردن آنها هزینه بیشتری انجام شود کارایی بانک نیز افزایش خواهد یافت و از طرفی ضریب برآورد 0.44 برای شاخصهای عملکرد اجتماعی نشان میدهد.

واژه های کلیدی: بانک، مسئولیت اجتماعی، کارایی.

ت پ hesam958080@yahoo.com^۱

© (نویسنده مسئول)

مقاله علمی - پژوهشی

مقدمه

سازمان ها، نهادهایی هستند که فلسفه وجودی آنها نیاز جامعه است و همان گونه که مردم برای رفع احتیاجات و نیازمندی های خود به سازمان ها نیاز دارند، سازمان ها نیز به منظور ادامه فعالیت به جامعه نیازمندند. در این میان سازمان هایی موفق هستند که با تکیه بر قدرت اقتصادی و توان تأثیرگذاری اجتماعی خود، تهدیدات محیطی را به فرصتی در جهت حفظ و بهبود موقعیت رقابتی خود در بازار تبدیل کنند. در دهه های اخیر و با گسترش روز افزون اثر گذاری سازمان ها بر محورهای تشکیل دهنده توسعه پایدار یعنی «اقتصاد»، «جامعه» و «محیط زیست»، مفهومی به نام «مسئولیت اجتماعی سازمان ها» در دنیای مدیریت ظهور پیدا کرده است.

بخش بانکی در اقتصاد ایران را می توان مهم ترین پل ارتباطی میان عرضه و تقاضای منابع پولی دانست، به طوری که هرگونه نقصان در ساختار این بخش و ناکارآمدی عملکرد آن، زمینه های بروز اختلال در سایر بخش ها را نیز فراهم می کند. همچنین، رشد مطالبات غیرجاری بانک ها در سال های اخیر به عنوان یکی از نشانه های ناکارآمدی بخش بانکی کشور نمود بیشتری پیدا کرده است. رینهارت و راگوف (۲۰۱۰) معتقدند که متغیر مطالبات غیرجاری را می توان به عنوان متغیر پیشرو در بحران های بانکی رصد کرد.

حرکت به سمت مسئولیت اجتماعی در سطح جهانی از رشد جهانی بنگاه ها نشأت می گیرد. در مجمع جهانی توسعه پایدار که در ماه سپتامبر سال ۲۰۰۲ برگزار شد، نظارت و بررسی اثرات عملکردی کسب و کار بنگاه ها، مبارزه با فقر و حفظ محیط زیست سه دغدغه اصلی مجمع را شامل شدند. بنابر جمع بندی مجمع، برقراری تعامل بین بنگاه ها، دولت و جامعه کلید توسعه پایدار بین المللی است. بنابراین، به منظور بهره برداری از مزایای جهانی شدن کسب و کار بنگاه ها، دولت ها موظف به ارتقاء مسئولیت اجتماعی بنگاه های خود هستند. در مقایسه با سایر بنگاه ها، بانک ها نقشی کلیدی در نهادینه سازی مسئولیت اجتماعی در جوامع ایفا می کنند [۳].

مسئولیت اجتماعی یکی از ارکان اصلی دلیل پیشرفت سازمانها در سالهای اخیر بوده است، بطوری که هم سازمان از عملکرد مسئولیت پذیر و منسجم خود بهره میبرد و هم جامعه و افراد ذینفع برداشت مثبتی از عملکرد و نقاط قوت سازمان خواهند داشت [۴].

یک سیستم بانکی سالم و سودآور، به گونه بهتری می تواند در مقابل شوک های اقتصادی مقاومت کرده، نقش پررنگی در پایداری و ثبات سیستم مالی ایفا کند [۵]. تبیین عوامل مؤثر بر عملکرد سیستم بانکی، از جمله زمینه های مورد علاقه پژوهشگران دانشگاهی، مدیران سیستم بانکی، ناظران پولی و فعالان اقتصادی است [۶]. تأکید فراوان بر تبیین عوامل مؤثر بر عملکرد و سودآوری سیستم بانکی به این دلیل است که سیستم مالی در بسیاری از کشورها، بانک محور است [۷]. برای اساس تحقیق حاضر درصدد است به بررسی تاثیر شاخص عملکرد اجتماعی بر کارایی در صنعت بانکداری بپردازد. همچنین با توجه به موضوع و نتایج تحقیق، بانکها باید در به جریان اندازی حرکت فکری مسئولیت اجتماعی و تعیین مکانیسمها و شاخص های تاثیرگذار عملکرد اجتماعی بر عملکرد مالی دقت نمایند و از طرفی کسب و کار

در محیط اجتماعی در حال رشد است، بانکها باید رفاه اجتماعی را که ممکن است توسط فرآیند کسب و کار کاهش یابد، حفظ کنند.

این موضوع از جنبه های مختلفی حایز اهمیت است، اول این که بررسی قابلیت جایگزینی مکانیسمهای عملکرد اجتماعی به عنوان روشی برای کارایی بانکها. دوم اینکه شواهد مربوط به دیگر کشورها (عمدتاً کشورهای توسعه یافته) با توجه به محیط قانونی، الزامات و ساختارهای متفاوت به گونه ای دقیق قابل تعمیم به ایران نمی باشد. سوم اینکه مکانیسمهای عملکرد اجتماعی و کارکردهای آنها موضوعی مطرح در شرایط کنونی ایران بوده که در زمینه کارایی در صنعت بانکداری نیاز به بررسی بیشتر دارد. لذا این مطالعه به گسترش ادبیات کارایی در این زمینه کمک می کند. در نهایت با توجه به اینکه تاکنون پژوهشی به بررسی کارایی بانک ها و ارتباط آن با عملکرد اجتماعی نپرداخته و نتیجه نامشخص می باشد؛ لذا پاسخ سوال پژوهش برای پژوهشگران، تدوین کنندگان الزامات گزارشگری، ذینفعان حایز اهمیت است.

مبانی نظری

کارایی یکی از راهکارهای اصلی است که در بهبود عملکرد تجاری می تواند نقش داشته باشد. هدف از انجام هر فعالیتی در هر واحد تجاری، دستیابی به بالاترین سطح اثربخشی و کارایی است که در اصطلاح به آن "عملکرد" گفته می شود. عملکرد مالی اندازه گیری نتایج حاصل از سیاست ها و عملیات شرکت در شرایط پولی است. [۹] از طرفی، در طی چند دهه اخیر، رسوایی مالی برخی از شرکت های بزرگ، افزایش آگاهی به جایگاه و نقش اجتماعی و زیست محیطی شرکت ها و نگرانی حول مسائلی از قبیل کمبود منابع، زیست محیطی و اجتماعی را سرعت بخشیده است [۱۰].

امروزه طیف وسیعی از ذینفعان خواستار اطلاعات مرتبط با مسائل اجتماعی و زیست محیطی هستند. همچنین طی سال های گذشته، کیفیت و کمیت گزارشگری مسئولیت اجتماعی افزایش چشمگیری داشته و شرکت ها به صورت داوطلبانه در مورد ویژگی های جمعیتی کارکنان، ایمنی محصول، کمک های بلاعوض به جامعه، سیاست های زیست محیطی و کنترل آلودگی خود گزارش می دهند. یافته های مؤسسه بین المللی حسابرسی پرایس واتر هاوس کوپر در سال ۲۰۰۲ نشان می دهد که نزدیک به ۷۰ درصد مدیران بین المللی معتقدند که پرداختن به مسئولیت اجتماعی شرکت ها، نقش حیاتی در سودآوری شرکت های ذیربط داشته است [۱۲].

مفاهیم تئوریکی مسئولیت اجتماعی برای نخستین بار در سال ۱۹۵۰ مطرح شد و عبارت است از تمایل یک سازمان در مسئولیت پذیری و پاسخگویی درباره ی فعالیتهای و تصمیمات بر جامعه و محیط، این مفهوم یک چارچوب حاکمیت اخلاقی را بیان میکند که بر اساس آن، سازمانها باید به فعالیتهایی اهمیت دهند که شرایط جامعه را بهبود بخشیده و از انجام فعالیتهایی که باعث بدتر شدن وضعیت جامعه میشود، پرهیز کنند [۱۳]. بنابراین مسئولیت اجتماعی به یکی از مهم ترین موضوعات در فعالیتهای شرکتها تبدیل شده است؛ به طوری که به توسعه چارچوب گزارشگری و تأکید بر ارائه اطلاعات اجتماعی و زیست محیطی در کنار اطلاعات مالی در سال های اخیر انجامیده است. در همین راستا، برخی پژوهشگران عرصه مسئولیت اجتماعی شرکت ها در کشورهای توسعه یافته و برخی کشورهای در حال توسعه با اقتصادهای نوظهور،

علاوه بر شناسایی ابعاد و مؤلفه های مسئولیت اجتماعی، به ارزیابی پیامدهای مالی افشای مسئولیت اجتماعی شرکت ها نیز پرداخته اند. اگرچه نتایج این پژوهش ها در اکثر موارد باهم ناسازگار بوده اند، پژوهشگران دلایل ناسازگاری نتایج را در نبود معیار پذیرفته شده جهانی برای معیار افشای مسئولیت اجتماعی شرکت ها بیان نموده اند؛ به طوری که برای سنجش افشای مسئولیت اجتماعی شرکت ها و شناسایی ابعاد و مؤلفه های آن هنوز هیچ اجماعی میان محققان و سازمان ها جود ندارد و معیارها و استانداردهای بین المللی زیادی را پژوهشگران، سازمان های تدوین استاندارد و بورس های مختلف تهیه کرده اند [۱۴].

نقش بانک ها به عنوان تسهیل گر و محرک چرخ های اقتصاد و تجارت، به عنوان نهادهای مولد ثروت و همچنین به عنوان فراهم آورندگان خدمات برای اجتماعات محلی، ملی و بین المللی بیانگر اهمیت این موسسات در به جریان اندازی حرکت فکری مسئولیت اجتماعی در کل جامعه است. اگرچه در صنعت بانکداری برای مدت طولانی تاثیرات منفی زیست محیطی و اجتماعی، ناچیز و قابل چشم پوشی در نظر گرفته می شده است اما در سال های اخیر، موسسات مالی به وسعت دامنه فعالیت های اجتماعی و زیست محیطی قابل اجرا در موسسات خود پی برده اند. چرا که موسسات مالی علاوه بر نقشی که از طریق مدیریت ارزیابی اثرات عملکرد خود بر جامعه دارند، نقشی حیاتی در تشویق و انگیزش مشتریان حقیقی و حقوقی خود به اقدام مسئولانه و کاهش اثرات سوء اجتماعی و زیست محیطی فعالیت های خود دارند. به این ترتیب، عدم توجه بنگاه ها به مسئولیت های اجتماعی و عواقب عملکردی خود می تواند ریسک های سرمایه گذاری و اعتباری چشمگیر برای آن ها به همراه داشته باشد. در شرایط نبود شفافیت کامل در گزارشگری مالی، برای مدیران این فرضت فراهم می شود تا برای حفظ شغل و اعتبار حرفه ایی خود، اطلاعات منفی را در مجموعه پنهان کند [۱۰]. افشای پایداری به ویژه در تصمیمگیریهای استراتژیک به عنوان مهمترین برنامه در نظر گرفته میشود. افشای پایداری عبارت است از اندازه گیری، اطلاع رسانی و پاسخگویی به ذینفعان در مورد عملکرد سازمان در جهت اهداف توسعه پایدار. یک چرخه گزارش دهی پایداری اثربخش باعث افزایش درک ریسکها و فرصتها، تأکید بر ارتباط عملکرد مالی و غیرمالی، تسهیل فرآیندها، کاهش هزینه ها و بهبود کارایی، رشد شهرت و وفاداری سازمان میگردد [۱۹].

پیشینه پژوهش

تا کنون پژوهش های زیادی درباره کارایی و عوامل تاثیرگذار بر آن انجام شده است. پژوهش های قبلی عمدتاً به شناسایی و رتبه بندی مشتریان حقوقی و حقیقی متقاضی تسهیلات بانکی از منظر کارایی پرداخته اند و کمتر به شاخصهای مسئولیت اجتماعی و کارایی بانک پرداخته شده است. ژو و همکاران (۲۰۲۱) به موضوع مسئولیت اجتماعی شرکت و عملکرد مالی بانک در چین پرداخته اند. آنها دریافته اند که مسئولیت اجتماعی شرکت در کوتاه مدت تأثیر منفی بر عملکرد مالی بانک خواهد گذاشت. با این حال، این رابطه در طولانی مدت مثبت است [۱۵]. بوسله و همکاران (۲۰۱۸) به موضوع تأثیر بحران مالی در رابطه بین ریسک شرکت و عملکرد اجتماعی پرداخته اند و دریافته اند که رابطه بین عملکرد اجتماعی و ریسک در دوره بحران (دوره پس از بحران) نسبت به دوره قبل از بحران به طور قابل

توجهی متفاوت است و همچنین عملکرد اجتماعی نوسانات را در طول بحران مالی کاهش می دهد. فردریکسن (۲۰۱۸) در تحقیق خود به مسئولیت اجتماعی شرکت، ریسک و توسعه در صنعت معدنی پرداخته و چگونه بر اساس مسئولیت اجتماعی شرکت به عنوان مدیریت ریسک عمل کرده و پیامدهای مرتبط با پروژه های مسئولیت اجتماعی شرکت را بررسی می کنند. مسئولیت اجتماعی شرکت بعنوان مدیریت ریسک محدودیت های عمده ای را از جمله شیوه رفتار مسئولیت اجتماعی شرکت در قالب روابط عمومی ارایه می دهد. تئودولیدیس و همکاران (۲۰۱۷) در تحقیقی به بررسی مسئولیت اجتماعی و عملکرد مالی شرکتی از طریق تئوری ذینفعان در صنایع گردشگری پرداخته اند. استبان سانچز و همکاران (۲۰۱۷) در تحقیقی به مطالعه عملکرد اجتماعی شرکتی و ارتباط آن با عملکرد مالی شرکت پرداخته اند. نتایج نشان می دهد که بانک هایی با روابط کارمندی بهتر و حاکمیت شرکتی مطلوبتر، عملکرد مالی بهتری داشتند. عملکرد محیطی در صنعت بانکداری پرداخته یافته های پژوهش نشان از این داشت که شاخص های مسئولیت اجتماعی به ترتیب بیشترین تاثیر را بر سود آوری با ۲۴۸۵ و رقابت پذیری بین بانکی با ۲۴۶۶ به دست آوردند. کردستانی و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیقی به ارزیابی تأثیر افشای مسئولیت اجتماعی بر معیارهای حسابداری، اقتصادی و بازار ارزیابی عملکرد شرکت ها پرداختند. یافته های پژوهش نشان داد که سطح افشای مسئولیت اجتماعی تأثیر مثبت معناداری بر نرخ بازده دارایی ها، سود هر سهم و ارزش افزوده اقتصادی شرکت ها دارد؛ همچنین سطح افشای مسئولیت اجتماعی تأثیر منفی معناداری بر نرخ هزینه سرمایه شرکت ها دارد. با این حال سطح افشای مسئولیت اجتماعی شرکت ها بر معیارهای ارزش افزوده بازار و نرخ بازده سهام تأثیر معناداری نداشته است. حساس یگانه و برزگر (۱۳۹۲) به مروری کلی بر جایگاه مسئولیت اجتماعی شرکت ها و سیر تکامل مفاهیم و تعاریف آن پرداخته اند. در این پژوهش، جایگاه و وضعیت مسئولیت اجتماعی شرکت ها در محیط کسب و کار ایران مورد توجه قرار می گیرد و به لزوم تدوین استانداردها، آیین نامه ها و انجام اقدامات لازم نهادهای قانون گذار در الزام شرکت ها برای توجه ویژه به مسئولیت اجتماعی در راستای پاسخگویی و شفافیت با نگرش ذی نفعان تاکید می شود. حیدری و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که شرایط اقتصاد کلان و دخالت های دولت و بانک مرکزی در اقتصاد به همراه ادوار تجاری که در بستر اقتصاد جهانی شکل می گیرد، می تواند باعث تحریک سودآوری شرکت ها و وام گیرندگان انفرادی شده و مجموع تسهیلات و مطالبات معوق سیستم بانکی را تحت تاثیر قرار دهد. تاثیر شوک متغیرهای اقتصادی که از اجرای سیاست های پولی و مالی نظیر تورم، رشد ناخالص داخلی بدون نفت، حجم نقدینگی و نرخ سود تسهیلات به ترتیب به وجود می آید دارای بیشترین تاثیرات بر روی مطالبات معوق سیستم بانکی نسبت به سایر متغیرهای کلان اقتصادی هستند. زندی و فغانی ماکرانی (۱۳۹۷) در تحقیقی به بررسی تأثیر عملکرد اجتماعی، زیست محیطی و اخلاقی بر عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار پرداخته اند. داده های حاصل از تحلیل محتوا با استفاده از آزمون های مقایسه ای مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد بین عملکرد اجتماعی، زیست محیطی و اخلاقی و عملکرد مالی شرکت ها تأثیر مستقیم و معناداری وجود دارد.

فرضیه پژوهش

باتوجه به مبانی نظری ارائه شده در قسمت قبل، فرضیه پژوهش به شرح زیر است:
شاخص های عملکرد اجتماعی تأثیر معنادار و مثبتی بر کارایی بانکها دارند.

جامعه و نمونه آماری پژوهش

جامعه آماری این پژوهش، کلیه بانکهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و نمونه آماری شامل بانک هایی میشود که دارای تمام ویژگیهای زیر باشند:

قبل از سال ۱۳۹۰ در بورس پذیرفته شده و تا پایان سال ۱۳۹۹ در بورس فعال باشند
اطلاعات مالی آنها در دسترس باشد.

در بازه مورد بررسی تغییر سال مالی نداده باشد.

با توجه به شرایط بیان شده، تعداد ۱۹ بانک به عنوان نمونه پژوهش انتخاب گردید.

روش پژوهش

با توجه به موضوع این پژوهش، میتوان اظهار داشت که این پژوهش از نظر هدف، یک پژوهش کاربردی، و از نظر بعد زمانی، از نوع پژوهش های پس رویدادی بوده و از اطلاعات گذشتهی شرکت های نمونه استفاده می نماید. روش تجزیه و تحلیل و گردآوری داده ها در این پژوهش، بانکهای اطلاعاتی تهیه شده توسط سازمان بورس اوراق بهادار تهران و یا کتابخانهی سازمان بورس اوراق بهادار تهران و وب سایت بانک مرکزی و مرکز آمار ایران است. همچنین برای طبقه بندی، خلاصه نمودن و ارائه اطلاعات در قالب نگاره ها و نیز تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزارها Excel و Eviews استفاده گردیده است. در این مطالعه با توجه به نوع داده ها و روش های تجزیه و تحلیل آماری موجود، از روش پانل دیتا (داده های ترکیبی) استفاده شده است. زیرا به منظور بررسی رابطه عملکرد اجتماعی و کارایی بانک ها، متغیرهای مستقل و وابسته از دو جنبه متفاوت مورد بررسی قرار میگیرند. از یک سو، این متغیرها در میان بانکهای مختلف و از سوی دیگر، در دوره زمانی ۱۳۹۰ تا سال ۱۳۹۹ آزمون می شوند.

نمونه آماری این پژوهش بانکهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران به تعداد نوزده بانک در بازه سال ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹ است، که در جدول ۱ مشاهده می شود.

جدول ۱. جامعه آماری و نمونه پژوهش

ردیف	نام بانک	ردیف	نام بانک	ردیف	نام بانک
۱	پاسارگاد	۸	پست بانک	۱۵	آینده
۲	خاورمیانه	۹	سامان	۱۶	رسالت
۳	سینا	۱۰	سرمایه	۱۷	انصار
۴	کارآفرین	۱۱	دی	۱۸	حکمت
۵	ملت	۱۲	تجارت	۱۹	ایران زمین

۶	اقتصاد نوین	۱۳	صادرات
۷	پارسیان	۱۴	گردشگری

مدل و متغیر های پژوهش

اولین گام برای آزمون فرضیه های پژوهش، ارائه ی تعریفی دقیق و مناسب از متغیرهایی است که امکان اندازه گیری خصوصیات مورد توجه پژوهش را میسر میسازند. متغیرها بر اساس نقشی که در پژوهش بر عهده دارند، شامل متغیرهای مستقل، متغیرهای تابع یا وابسته و متغیرهای میانگر یا واسطه تقسیم می شوند. مدل آزمون فرضیه و نحوه اندازه گیری هر یک از متغیرهای پژوهش به شرح زیر است:

مدل (۱)

$$\text{Ln}y_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{SP}i_{it} + \beta_2 \text{SIZE}i_{it} + \beta_3 \text{LEV}i_{it} + \beta_4 \text{CAR}i_{it} + \beta_5 \text{GDP}i_{it} + \beta_6 \text{INR}i_{it} + \epsilon_{it}$$

متغیر مستقل

SPI: شاخص عملکرد اجتماعی بانک ها متغیر مستقل پژوهش است. برای سنجش افشای مسئولیت اجتماعی واحدهای اقتصادی و شناسایی ابعاد و شاخص های آن اگرچه هنوز هیچ اجماعی میان محققان و سازمان ها وجود ندارد، با این حال معیارها و استانداردهای بین المللی زیادی را پژوهش گرانی از قبیل هاکستون و میلن (۱۹۹۶) برانکو و رودریگز (۲۰۰۸)، حنیفه و، کوک (۲۰۰۵)، جنیفرهو و تیلور (۲۰۰۶) ، خان (۲۰۱۰) و صالح و همکاران (۲۰۱۰)، سازمان های تدوین استاندارد و بورس های مختلف از قبیل ایزو ۲۶۰۰۰، شاخص پایداری داو جونز، سازمان پیشگام گزارشگری جهانی (GRI) و شاخص کی آل دی (KLD) تهیه کرده اند. بر این اساس، به منظور تدوین چک لیست افشای مسئولیت اجتماعی شرکت ها ابتدا تعداد زیادی از منابع نظری، پژوهشی، استانداردها و معیارهای بین المللی مرتبط در حوزه مسئولیت اجتماعی واحدهای اقتصادی بررسی شد و با توجه به فراوانی ابعاد و مؤلفه های استفاده شده در پژوهش های قبلی و با ترکیب استانداردها و رهنمودهای بین المللی و در نظر گرفتن شرایط محیطی ایران و همچنین با توجه به فعالیتهای اجتماعی ارائه شده در گزارش هیات مدیره بانکها، برای تهیه چک لیست عملکرد اجتماعی بانک ها از روش فرا ترکیب استفاده شد. سپس برای سنجش رتبه شاخص عملکرد اجتماعی بانک ها از روش تحلیل محتوای ۱۵ با رویکرد شاخص مطابق رابطه زیر استفاده شده است.

$$\text{SPI Score} = \frac{\text{تعداد ابعاد قابل افشاء}}{\text{تعداد ابعاد افشاء شده}}$$

فرا ترکیب یک فرآیند است که شامل گام ها یا فازهای گسسته ای است که محقق را قادر میسازد تا یک پرسش تحقیق خاص را شناسایی کرده و سپس به جستجو، انتخاب، ارزیابی، خلاصه کردن و ترکیب شواهد برای پاسخگویی به سوال تحقیق بپردازد. این فرآیند با استفاده از روشهای کیفی دقیق برای ترکیب مطالعات کیفی موجود برای ایجاد معنای بیشتر از طریق یک فرآیند تفسیری انجام میشود. نویسندگان مختلف این فرآیند را تا حدودی متفاوت توصیف کرده اند، اما اساساً مشابه هستند. الگوهای فراترکیب به

سه دسته کلی، الگوی سه مرحله ای نوبلت و هیر (۱۹۹۷) و الگوی شش مرحله ای والش و دان (۲۰۰۵) و الگوی هفت مرحله ای ساندوسکی و باروسو (۲۰۰۶) تقسیم بندی می شود. در این پژوهش از روش الگوی هفت مرحله ای ساندوسکی و باروسو (۲۰۰۶) که به تشریح آن پرداخته می شود استفاده شده است.

فرا ترکیب، براساس روش ساندولوسکی و باروسو، از معروف ترین الگوهای فرا ترکیب است. ترکیب تفسیرهای داده های اصلی مطالعات منتخب است. تحلیل ساندولوسکی و باروسو دارای ۷ گام است. در بیشتر تحقیقات با ۶ گام این تحلیل تکمیل می شود. اما گام هفتم فرا ترکیب با تحلیل آنتروپی شانون تکمیل می شود. مراحل مشترک این روش عبارت است از؛ مشخص نمودن مسئله تحقیق، تعیین معیارهای ورود و انتخاب مطالعات واجد شرایط، مرور مطالعات، ارزیابی ارتباطات بین مطالعات، ترجمان مطالعات به یکدیگر، ارایه نتیجه کلی فرا ترکیب می باشد.

براساس این رویکرد در پژوهش حاضر، پس از اینکه ابعاد (هدایا و خدمات خیریه، حمایت از فعالیت های جامعه، فعالیت های فرهنگی و مذهبی در جامعه) که با استفاده از روش فرا ترکیب انتخاب شدند، در گزارش های فعالیت هیئت مدیره بانک ها، افشا شده باشند به آن شاخص عدد ۱ و در صورتی که افشا نشده باشد به آن عدد صفر تعلق می گیرد.

متغیر وابسته

Lnyit: کارایی بانک که عبارت است از سود بانک I برای زمان t است به کل دارایی بانک در مقطع زمانی مورد بررسی.

متغیرهای کنترلی

SIZE: اندازه بانک برابر لگاریتم طبیعی کل داراییها در ترازنامه است.

LEV: اهرم مالی که برابر جمع کل بدهیها به کل داراییهاست.

CAR: نسبت کفایت سرمایه حاصل تقسیم سرمایه پایه به مجموع دارایی های موزون شده به ضرایب ریسک

برحسب درصد می باشد.

GDP: تولید ناخالص داخلی در برگیرنده ارزش مجموع کالاها و خدماتی نهایی است که طی یک دوران معین، معمولاً یک سال، در یک کشور تولید می شود. در این تعریف منظور از کالاها و خدمات نهایی، کالا و خدماتی است که در انتهای زنجیر تولید قرار گرفته اند و خود آنها برای تولید و خدمات دیگر خریداری نمی شوند. این شاخص با استفاده از درصد تغییرات یک سال به سال قبل محاسبه شده است

INR: نرخ تورم همه ساله توسط بانک مرکزی محاسبه و اعلام می شود.

εit: خطای باقیمانده مدل برای سال t

یافته های پژوهش

نتایج آمار توصیفی

پس از جمع آوری دادهها و محاسبه متغیرهای مورد استفاده در پژوهش، پارامترهای توصیفی هر متغیر به صورت مجزا محاسبه شده است. نگاره (۱) آمار توصیفی متغیرهای مورد بررسی را برای 19 بانک پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ برای دوره ۱۰ ساله نشان میدهد.

از بین شاخصهای مرکزی میانگین شاخص مناسبی برای نشان دادن مرکزیت میباشد. شاخصهای پراکندگی به طور کلی معیاری برای تعیین میزان پراکندگی دادهها از یکدیگر یا میزان پراکندگی آنها نسبت به میانگین است. از جمله مهمترین شاخصهای پراکندگی که شرط مطلوب برای وارد کردن متغیر به مدل رگرسیونی میباشد، انحراف معیار است.

نگاره (۱): آمار توصیفی متغیرهای مدل پژوهش

کمیت آماری	میانگین	میان	بیشترین داده	کمترین داده	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
کارایی	0/078	0/046	0/727	0/011	0/08	4/77	3/697
شاخص های عملکرد اجتماعی	0/738	0/667	1/000	0/000	0/277	-0/862	3/105
اندازه بانک	8/297	8/327	9/349	6/747	0/558	-0/351	2/661
اهرم مالی	0/912	0/940	0/998	0/522	0/103	-2/782	10/748
نسبت کفایت سرمایه	9/441	8/255	20/96	2/130	5/112	0/799	2/953
تولید ناخالص داخلی	6/792	6/777	6/841	6/767	0/029	0/715	1/709
نرخ تورم	18/55	13/75	34/700	9/000	10/272	0/624	1/601

نتایج آزمون هم انباشتگی

در ادامه قبل از برآورد مدل، صحت وجود رابطه بلندمدت بین متغیرهای تحقیق را با استفاده از آزمون هم انباشتگی بررسی مینماییم.

آزمون کائو (Kao)	
آماره	Prob
-6/1428	0/0000

معنی داری سطح خطای ۵ درصد همان طور که اطلاعات نگاره بالا نشان می دهد، مقدار سطح خطای گزارش شده برای آماره کائو کمتر از ۵ درصد میباشد یعنی فرض صفر آزمون رد می شود و ترکیب خطی متغیرهای مورد بررسی دارای همانباشتگی است. بنابراین می توان با اطمینان از عدم ایجاد رگرسیون کاذب، مدل مورد نظر را در سطح مقادیر برآورد کرد.

نتایج تخمین مدل پژوهش

همانگونه که نگاره (۵) نشان می دهد بر اساس نتایج آزمون F لیمر، مدل پژوهش به روش رویکرد دادههای تلفیقی تخمین زده شد که تأثیر شاخص عملکرد اجتماعی بر کارایی در بانکهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را آزمون میکند. معناداری کل رگرسیون با توجه به آماره F در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید می شود. هم چنین مقدار ضریب تعیین تعدیل شده نشان میدهد که ۶۸٪ از تغییرات کارایی بانک ها توسط متغیر مستقل و کنترلی مدل توضیح داده می شود. مقدار آماره دوربین واتسون نیز عدد ۱/۹۳ بوده که مؤید این مطلب است که بین اجزاء اخلاص خود همبستگی وجود ندارد.

Lnyit = $\beta_0 + \beta_1 \text{SPIit} + \beta_2 \text{SIZEit} + \beta_3 \text{LEVit} + \beta_4 \text{CARit} + \beta_5 \text{GDPit} + \beta_6 \text{INRit} + \epsilon_{it}$				
نام متغیر	ضریب برآورد شده	خطای استاندارد	آماره t	سطح معنی داری
عرض از مبدا	۱۱/۶۸۱۲	۴/۱۴۹۹	۲/۸۵۸۲	۰/۰۰۴۳
شاخص های عملکرد اجتماعی	۰/۴۴۵۹	۰/۰۵۱۵	۸/۶۶۵۸	۰/۰۰۰۰
اندازه بانک	۰/۷۷۲۰	۰/۰۳۶۳	۲۱/۲۷۱۴	۰/۰۰۰۰
اهرم مالی	-۰/۵۷۷۰	۰/۰۹۱۵	-۶/۳۰۹۶	۰/۰۰۰۰
نسبت کفایت سرمایه	-۰/۰۱۲۱	۰/۰۰۲۹	-۴/۲۲۱۶	۰/۰۰۰۰
تولید ناخالص داخلی	-۱/۵۷۵۰	۰/۶۱۶	-۲/۵۵۶۷	۰/۰۱۰۷
نرخ تورم	-۰/۰۰۶۳	۰/۰۰۱۹	-۳/۳۵۶۴	۰/۰۰۰۸
ضریب تعیین	۰/۶۸۵۷			
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۶۸۲۸			
آماره دوربین- واتسون	۱/۹۳۲۴			
مقدار آماره F	۲۴/۰۳۷۵			
معنی داری کل مدل	۰/۰۰۰۰			

معنی داری سطح خطای ۵ درصد

نتیجه گیری و پیشنهادها

هدف محوری این مقاله پاسخ به این سوال است که آیا بین شاخص عملکرد اجتماعی و کارایی در صنعت بانکداری رابطه وجود دارد؟ نتایج به دست آمده نشان می‌دهد بین شاخص عملکرد اجتماعی و کارایی رابطه معناداری وجود دارد. از طرفی شاخص عملکرد اجتماعی در این تحقیق با ضریب ۰/۴۴ میشود. این مقدار بیانگر رابطه مثبت و معنی دار با متغیر وابسته کارایی می باشد. یعنی هر چه به شاخص عملکرد اجتماعی در بانک ها توجه و برای عملیاتی کردن آن هزینه بیشتری انجام شود کارایی نیز افزایش خواهد یافت. نتایج پژوهش حاضر با پژوهش ژو و همکاران (۲۰۲۱) به موضوع مسئولیت اجتماعی شرکت و عملکرد مالی بانک در چین پرداختند. و فردریکسن (۲۰۱۸) در تحقیق خود به مسئولیت اجتماعی شرکت، ریسک و توسعه در صنعت معدنی پرداخته همخوانی و مطابقت دارد. همچنین استبان سانچز و همکاران (۲۰۱۷)، کردستانی و همکاران (۱۳۹۷)، زندی و فغانی ماکرانی (۱۳۹۷)، نشان دادند بین مسئولیت پذیری اجتماعی و عملکرد شرکت ها و بانک ها ارتباط مثبت و معنی داری وجود دارد.

با توجه به یافته های حاصل از آزمون فرضیه پژوهش، پیشنهادهای زیر مطرح می شود:

- به سازمان بورس و کمیته تدوین استانداردهای حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی پیشنهاد می شود در تدوین آیین نامه ها و ایجاد استانداردها و بسترهای قانونی برای تشویق بانک ها به مکانیسم های مسئولیت اجتماعی و ایجاد الزامات قانونی برای ارائه گزارش های مسئولیت اجتماعی بیشتر توجه داشته باشند.
- با توجه به تأثیرگذاری متغیرهای نرخ تورم و تولید ناخالص داخلی بر روی کارایی، بانکها باید همواره متغیرهای کلان اقتصادی را رصد کرده و سیاستهای متناسب با شرایط اقتصادی را مدنظر قرار دهند.
- بانکها باید تمرکز بیشتری بر مدیریت ریسک اعتباری بواسطه شاخصهای عملکرد اجتماعی داشته و بر روی تکنیکهای مدرن مدیریت ریسک اعتباری تمرکز کنند.
- پیشنهادهایی برای پژوهشهای آینده با توجه به ادبیات و پیشینه تحقیق، هر یک از موارد مطروحه ذیل میتواند در پژوهشهای آتی به عنوان موضوعات پیشنهادی جهت تحقیق مدنظر قرار گیرد:
- با توجه به این موضوع که دادههای این پژوهش شامل 19 بانک عضو بورس میباشد، میتوان این پژوهش را در مورد تعداد بیشتری از شرکتهای بورس انجام داد.
- یافتن حوزههای بیشتر در زمینه مسئولیت اجتماعی و یافت ابزار دقیقتر برای سنجش میزان کارایی بانکها در این حوزهها و رفع وجود اشتراکات بین حوزههای افشا، راهبری شرکتی و مسئولیت اجتماعی برای بالا رفتن دقت و اطمینان در تفسیر یافته های پژوهش.

فهرست منابع

۱. آذر، عادل؛ مومنی، منصور (۱۳۸۷)، **آمار و کاربرد آن در مدیریت**، چاپ ۱۴، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

۲. احمدی، علی؛ احمدی جشفقانی، حسین علی؛ ابوالحسنی هستیانی، اصغر (۱۳۹۵) "تأثیر ریسک اعتباری بر عملکرد نظام بانکی ایران: مطالعه بین بانکی با رویکرد *PANEL*"
۳. باقرپور ولاشانی، محمدعلی؛ جهانبانی، مصطفی؛ ظفرزاده، سمیه (۱۳۹۰)، "مبانی و چارچوب گزارشگری اجتماعی ماهیت، محتوا، علل و مزایا"، *مجله حسابداری رسمی*، ۱۵: ۸۴-۹۴
۴. بنی مهد، بهمن؛ عربی، مهدی و حسن پور، شیوا، (۱۳۹۵). *پژوهشهای تجربی و روش شناسی در حسابداری*، چاپ دوم، انتشارات ترمه.
۵. حیدری، هادی؛ زواریان، زهرا؛ نوربخش، ایمان (۱۳۹۰)، "بررسی اثر شاخصهای کلان اقتصادی بر مطالبات معوق بانکها". *پژوهشهای رشد و توسعه پایدار*، ۱۱ (۱): ۴۳-۶۵.
۶. حساس یگانه، یحیی؛ برزگر، قدرت اله (۱۳۹۲)، "ارائه ی مؤلفه ها و شاخصهای بُعد اجتماعی مسؤلیت شرکتها و وضعیت موجود آن در ایران"، *فصلنامه مطالعات توسعه ی اجتماعی فرهنگی*، ۲(۱): ۲۳۴-۲۰۹.
۷. خلیفه سلطانی، سید احمد؛ علیشاهی، مهدیه (۱۴۰۱)، "رابطه بین افشای پایدار شرکت و ریسک"، *مطالعات حسابداری و حسابرسی*، انجمن حسابداری ایران، تابستان ۱۴۰۱ شماره ۴۲: ۵-۲۰.
۸. زندی، آناهیتا؛ فغانی ماکرانی، خسرو (۱۳۹۷)، "بررسی تاثیر عملکرد اجتماعی، زیست محیطی و اخلاقی بر عملکرد مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار"، *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، ۷(۲۶): ۱۵۸-۱۴۵.
۹. فردوسی، مهدی؛ فطرس، محمد حسن (۱۳۹۶)، "اثرات ریسک اعتباری و ریسک نقدینگی بر عملکرد بانکها"، *مدلسازی ریسک و مهندسی مالی دانشگاه خاتم*، ۲(۱): ۴۱-۲۲.
۱۰. فاضلی کبریا، حامد؛ فاضلی نیا، رضا (۱۳۹۹)، "تأثیر شاخص های مسؤلیت اجتماعی بر رقابت پذیری و عملکرد محیطی در صنعت بانکداری"، *اولین کنفرانس بین المللی چالش ها و راهکارهای نوین در مهندسی صنایع و مدیریت و حسابداری*، ساری، ۱-۱۰.
۱۱. نصیرزاده، فرزانه؛ ذوالفقارآرانی، محمد حسین؛ رجبعلی زاده، جواد (۱۳۹۸)، "بررسی سازوکارهای پیشگیری از سقوط قیمت سهام"، *تحقیقات حسابداری و حسابرسی*، انجمن حسابداری ایران، تابستان ۱۳۹۸، شماره ۴۲: ۳۱-۵۲.
۱۲. کردستانی، غلامرضا؛ قادرزاده، سید کریم؛ حقیقت، حمید، (۱۳۹۷)، "تأثیر افشای مسؤلیت اجتماعی بر معیارهای حسابداری، اقتصادی و بازار ارزیابی عملکرد شرکت ها"، *مجله ی پیشرفت های حسابداری دانشگاه شیراز*، ۱۲(۱): ۲۱۰-۱۸۱.

13. Al-Eitan, G. N., Bani-Khalid, T. O. (2019). CREDIT RISK AND FINANCIAL PERFORMANCE OF THE JORDANIAN COMMERCIAL BANKS: A PANEL DATA ANALYSIS. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 23, 1-13

14. Antonio Fabio Forgione, Issam Laguir, Raffaele Staglianò. (2020) "Effect of corporate social responsibility scores on bank efficiency: The moderating role of institutional context". **Corp Soc Responsib Environ Manag**, 2020;1-13.
15. Ekinci, R., Poyraz, G. (2019). "The Effect of Credit Risk on Financial Performance of Deposit Banks in Turkey". **Journal of Procedia Computer Science**, 158, 979-987
16. Esteban-Sanchez, P., Cuesta-Gonzalez, M., & Paredes- Gazquez, J.D. (2017). "Corporate Social Performance and its relation with Corporate Financial Performance: international evidence in the banking industry". **Journal of Cleaner Production**, 162(20), 1102-1110.
17. El Baz, J., Laguir, I., Marais, M., & Staglianò, R. (2016). "Influence of national institutions on the corporate social responsibility practices of small and medium-sized enterprises in the food-processing industry: Differences between France and Morocco". **Journal of Business Ethics**, 134, 117-133.
18. Kabir Hassan, M., Khan, A., & Paltrinieri, A. (2018). "Liquidity Risk Credit Risk and Stability in Islamic and Conventional Banks". **Research in International Business and Finance**, 48(c), 17-31.
19. Kais Bouslah, K., Kryzanowski, L., M'Zali, B. (2018). "Social Performance and Firm Risk: Impact of the Financial Crisis". **Journal of J Bus Ethics**, 149, 643-669.
20. Kalu, E. O., Shieler, B., & Amu, C. U. (2018). "Credit Risk Management and Financial Performance of Microfinance Institutions in Kampala, Uganda. Independent". **Journal of Management and Production**, 9(1), 153-169.
21. Liang, H., & Renneboog, L. (2017). "On the foundations of corporate social responsibility". **The Journal of Finance**, 72, 853-910.
22. Theodoulidis, B., Diaz, D., Crotto, F., & Rancati, E. (2017). "Exploring corporate social responsibility and financial performance through stakeholder theory in the tourism industries". **Journal Tourism Management**, 62, 173-188.
23. Zhou, G., Sun, Y., Luo, S., Liao, J. (2021). "Corporate social responsibility and bank financial performance in China: The moderating role of green credit". **Journal of Energy Economics**, 97, 1-10.

Social Responsibility and Efficiency of Banks

Hossein Rastgovian¹©

MSc., Accounting of social Sciences and Imam Khomeini International University of Qazvin, Qazvin, Iran

(Received: August 6, 2022; Accepted: December 26, 2022)

The main purpose of this research is to investigate the impact of the social performance index on the efficiency of banks. In order to reach this goal, a 10-year period was considered during the years 1390 to 1399, and finally 19 banks were selected as the study population. The independent variable of this research is the social performance index of banks. And in order to compile the social performance index checklist, meta-combination method was used. Then, to measure the value of the social performance index, the content analysis method with the index approach (the number of disclosed items over the total number of items that can be disclosed) has been used. Also, the dependent variable is the efficiency of banks. The statistical method used to test the hypothesis proposed in the research is "panel data". The results of the research show that there is a positive and significant relationship between the social performance index and bank efficiency. That is, the more attention is paid to the social performance index in banks and the more money is spent to make them operational, the efficiency of the bank will also increase, and on the other hand, the estimation coefficient shows 0.44 for social performance indicators.

Keywords: Bank, Social Responsibility, Efficiency.

¹ hesam958080@yahoo.com © (Corresponding Author)